

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

Природничо-географічний факультет

Кафедра загальної та регіональної географії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Декан природничо-географічного
факультету
Л.П. Міронець
вересня 2021 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Регіональна економічна і соціальна географія

галузь знань: 01 Освіта

спеціальність: 014 Середня освіта (Географія)

освітньо-професійна програма: Середня освіта (Географія)

мова навчання: українська

Погоджено науково-методичною комісією
природничо-географічного факультету
« 31 » _____ серпня 2021 р.
Голова _____
(Міронець Л.П., к.пед.н., доцент)

Розробник: Сюткін Сергій Іванович – кандидат географічних наук, доцент кафедри загальної та регіональної географії

Робоча програма розглянута на засіданні кафедри загальної та регіональної географії
Протокол № 1 від «30» серпня 2021 року.

Завідувач кафедри

Корнус О.Г., канд. геогр. наук, доцент

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 10	бакалавр	Обов'язкова	
		Рік підготовки:	
3-4-й		3-4-й	
Семестр:			
6-7-й		6-7-й	
Лекції			
6 семестр – 24 год.		10 год.	
7 семестр – 44 год.		10 год.	
Практичні, семінарські			
6 семестр – 24 год.		12 год.	
7 семестр – 44 год.		12 год.	
Лабораторні			
-		-	
Самостійна робота			
6 семестр – 55 год.		81 год.	
7 семестр – 105 год.		171 год.	
Консультації:			
6 семестр – 2 год.	2 год.		
7 семестр – 2 год.	2 год.		
Вид контролю:			
залік (6 семестр), залік (7 семестр)			
Загальна кількість годин – 300			
6 семестр – 105 год.			
7 семестр – 195 год.			

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

обґрунтування шляхів удосконалення територіальної (просторової) організації суспільства, особливостей формування територіально-виробничих комплексів у конкретних природних і соціально-економічних умовах, а також пошук основних напрямів вирівнювання соціальних відмінностей у регіонах світу. Не менш важливим є світоглядне та загальноосвітнє значення регіональної економічної і соціальної географії. Як навчальна дисципліна вона дає уявлення про характер взаємодії природи і суспільства, про форми і тенденції розвитку територіальної організації суспільства у значних територіальних масивах країн – так званих регіонах. Важливими предметами дослідження також є географічні проблеми просторової організації регіональної економіки, сукупність проблем соціального розвитку в їх територіальному вираженні, територіальна організація соціального життя, просторові суспільні системи тощо.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні оволодіти наступними **програмними компетентностями**:

Здатність до пошуку інформації, її аналізу та критичного оцінювання **(ЗК-3)**.

Здатність до самовдосконалення та саморозвитку **(ЗК-6)**.

Здатність формулювати задачу, використовувати необхідну інформацію та методологію для її вирішення і досягнення обґрунтованого висновку **(ЗК-8)**.

Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями впродовж життя **(ЗК 10)**.

Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності **(ЗК 11)**.

Здатність користуватися поняттями, законами, концепціями, вченнями і теоріями навчальних дисциплін, які забезпечують формування професійних компетентностей майбутніх фахівців **(ПК 1)**.

Здатність розкривати загальну структуру географічних та біологічних наук на основі взаємозв'язку основних учень про фундаментальні основи різних парадигм природничої та суспільної географії, знати основні географічні і біологічні теорії та закони, історії розвитку

географічних досліджень та ідей для з'ясування географічних особливостей природи Землі, розміщення населення і господарства (ПК 2).

Здатність будувати відповідні моделі природних та суспільних географічних явищ, досліджувати їх для отримання нових висновків та поглиблення розуміння особливостей функціонування природних та територіально-виробничих комплексів з використанням сучасних геоінформаційних технологій та картографічного моделювання (ПК 4).

Здатність орієнтуватися у світовому та національному освітньо-науковому просторі у контексті необхідного постійного розширення знань з різних галузей наук для підвищення професійної майстерності (ПК 5).

Здатність чітко і логічно відтворювати основні теорії і закони географії і біології та здоров'я людини, оцінювати нові відомості та інтерпретації в контексті формування в учнів цілісної природничо-наукової картини світу (ПК 6).

Здатність застосовувати основні графічні прийоми при викреслюванні картографічних творів, укладати тематичні карти, використовувати різноманітні методи і способи аналізу інформації за картами; застосовувати картографічні твори у виробничій діяльності; аналізувати й порівнювати зміст різноманітних картографічних творів (ПК 9).

2. Передумови для вивчення дисципліни

Перед вивченням навчальної дисципліни студенти мають оволодіти знаннями з фізичної географії материків та океанів. Вивчення дисципліни передбачає дотримання положень Кодексу академічної доброчесності СумДПУ імені А.С.Макаренка.

3. Результати навчання за дисципліною

Знання	ПРЗ 2.	Знає та розуміє основні концепції, теорії та загальну структуру географічних, біологічних, педагогічних та психологічних наук.
	ПРЗ 4.	Демонструє знання та розуміння на базовому рівні можливостей використання апаратної і програмної складових інформаційної системи, ГІС-технологій в географічних, біологічних, педагогічних та психологічних науках.
	ПРЗ 5.	Демонструє знання етапів та сучасних методів наукового дослідження в географії, біології та здоров'я людини і методиці їх навчання, системи та сутності основних понять та термінів. Розуміє основні методології проведення наукових досліджень.
	ПРЗ 7.	Показує знання та розуміння техніко-економічних особливостей основних галузей промисловості та їх основних технологічних схем виробничих процесів. Називає значення категорії «господарство» та співвідношення його з поняттям «економіка», періоди розвитку світового господарства, провідні риси сучасного етапу розвитку світового господарства.
	ПРЗ 9.	Демонструє знання та розуміння дефініції провідних термінів та понять суспільної географії, факторів розміщення виробництва та складових геодемографічної ситуації, основних концепцій політичної географії, провідні підходи до систематизації (класифікації і типізації) об'єктів політичної карти світу, принципи та норми міжнародного права, на яких ґрунтується мирне співіснування держав, механізми зміни форми й розмірів державної території.
Уміння	ПРУ 6.	Використовує принципи, підходи, методи дослідження при вивченні географічних процесів та об'єктів. Уміє застосовувати комплексний підхід до вивчення взаємопов'язаних явищ і процесів природно-суспільної взаємодії.

	ПРУ 8.	Планує, проектує і укладає тематичні карти. Застосовує різноманітні методи і способи аналізу інформації за картами, картографічними творами в освітній діяльності. Аналізує й порівнює зміст різноманітних картографічних творів.
	ПРУ 9.	Застосовує основні положення теорії сталого розвитку. Пояснює закономірності раціональної територіальної організації суспільства. Складає комплексну порівняльну фізико- та економіко-географічну характеристику географічних об'єктів, країн та регіонів. Володіє номенклатурою географічних назв у заданому обсязі, уміє показувати географічні об'єкти на картах різного масштабу.
	ПРУ 10.	Володіє інформаційно-комунікаційними технологіями навчання. Аналізує текстові та числові дані в середовищі табличного процесора. Розробляє і представляє презентаційні матеріали в середовищі редактора презентацій. Застосовує доступні мережеві ресурси для пошуку і аналізу інформації.

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90-100	Глибоко і міцно засвоїв програмний матеріал з регіональної економічної і соціальної географії; вичерпно, послідовно, грамотно і логічно його викладає. Прогнозує і передбачає подальший хід явища, описує можливі наслідки, результати, що впливають з наявних даних. На основі проблемної ситуації виділяє проблему, конструює гіпотези і перевіряє їх. При цьому студент не має утруднень при відповідях на видозмінені завдання, вільно справляється із класифікаціями, типологіями та іншими видами застосування знань, показує знайомство з монографічною літературою, правильно обґрунтовує прийняті рішення, володіє різнобічними навичками і прийомами виконання практичних робіт, володіє в повному обсязі специфічним поняттєво-термінологічним апаратом.
82-89	Твердо знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його; не допускає суттєвих неточностей у відповідях на питання, правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, впевнено володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання, коректно встановлює причинно-наслідкові зв'язки.
74-81	Знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його, але допускає деякі неточності під час відповіді; правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання. Самостійно відтворює знання з елементами перетворення. Застосовує їх у видозміненій, але близькій до типової ситуації, однак потребує допомоги викладача. Дає свою власну інтерпретацію матеріалу (пояснення, короткий виклад). Уміє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, здійснює перенесення дій.
64-73	Має знання лише основного матеріалу, але не засвоїв його окремих деталей, допускає неточності, недостатньо правильні формулювання, порушення послідовності у викладі програмного матеріалу і відчуває утруднення при виконанні практичних робіт і розв'язанні задач.
60-63	Самостійно відтворює інформацію та застосовує її у типовій ситуації, але при цьому виявляє невпевненість у своїх діях. На основі фактів робить висновки, але за допомогою викладача, намагається зробити звіт про виконані дії.

35-59	Не знає більшої частини програмного матеріалу, допускає суттєві помилки; не володіє у достатньому обсязі поняттєво-термінологічним апаратом економічної та соціальної географії; невпевнено, із помилками виконує практичні завдання; не вміє наводити приклади із життя та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; відтворює інформацію лише на основі зовнішньої підказки.
1-34	Має лише загальне уявлення про навчальну дисципліну, знання програмного матеріалу носить фрагментарний характер, відповіді на запитання дає «так» чи «ні».

**Розподіл балів, які отримують студенти
залік у 6 семестрі**

Поточний контроль																	Разом	Сума
РОЗДІЛ 1											РОЗДІЛ 2							
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	T15	T16	T17	60	100
3	3	3	3	3	3	3	4	4	3	4	4	4	4	4	4	4		
Контроль самостійної роботи																		
3	3	3	2	2	2	2	2	2	2	2	3	3	3	2	2	2		

залік у 7 семестрі

Поточний контроль			Разом	Сума
РОЗДІЛ 3	РОЗДІЛ 4	РОЗДІЛ 5		
T18-T21	T22-T27	T28-T31	60	100
20	20	20		
Контроль самостійної роботи				
15	15	10	40	

Згідно Положення «Про порядок визнання результатів навчання у неформальній та/або інформальній освіті у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка» від 27.04.2020 р., можливе зарахування результатів навчання з окремої теми/тем, розділу, індивідуального завдання (контрольної роботи) чи дисципліни в цілому, здобутих за цими видами освіти. Обсяг зарахування в годинах/кредитах ECTS визначається згідно переліку компетентностей і результатів навчання, передбачених даною робочою програмою. Зарахування результатів навчання, здобутих у неформальній та/або інформальній освіті, здійснюється у відповідності до пунктів 3.6-3.9 названого Положення.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	відмінно
82 – 89	B	добре
74 – 81	C	
64 – 73	D	задовільно
60 – 63	E	
35 – 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Засоби діагностики результатів навчання

Поточний та підсумковий контроль проводяться відповідно до вимог Положення «Про порядок оцінювання знань студентів у Європейській кредитно-трансферній системі (ЄКТС) організації освітнього процесу», затвердженого Вченою Радою СумДПУ імені А.С.Макаренка (протокол №7 від 23.02.2015).

Засобами та формами оцінювання є: усне та письмове опитування, тестування, індивідуальна доповідь, індивідуальне навчально-дослідне завдання, участь у дискусіях, залік. Оцінювання знань та навичок студентів враховує всі види занять, які передбачені програмою навчальної дисципліни. Загальна оцінка з дисципліни складається з поточних оцінок, які студент отримує під час практичних занять, виконання завдань самостійної роботи, контрольних робіт тощо.

6. Програма навчальної дисципліни

6.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

6-й семестр

Розділ 1. Країни Європи.

- Тема 1. Регіональний огляд країн Європи.
- Тема 2. Групова характеристика країн Західної Європи.
- Тема 3. Комплексна характеристика господарства ФРН.
- Тема 4. Комплексна характеристика господарства Франції.
- Тема 5. Комплексна характеристика господарства Великобританії.
- Тема 6. Комплексна характеристика господарства Італії.
- Тема 7. Групова характеристика країн Центральної і Південно-Східної Європи.
- Тема 8. Комплексна характеристика господарства Польщі.
- Тема 9. Комплексна характеристика господарства Румунії.
- Тема 10. Галузева і територіальна структура господарства країн Балтії.
- Тема 11. Галузева і територіальна структура господарства Росії.

Розділ 2. Країни Азії.

- Тема 12. Регіональний огляд Азії.
- Тема 13. Комплексна характеристика господарства Японії.
- Тема 14. Галузева і територіальна структура господарства КНР.
- Тема 15. Комплексна характеристика господарства Індії.
- Тема 16. Комплексна характеристика господарства Ізраїлю.
- Тема 17. Комплексна характеристика господарства Туреччини.

7-й семестр

Розділ 3. Країни Африки.

- Тема 18. Африка – як найбільш бідний регіон світу.
- Тема 19. Шляхи подолання колоніальної структури господарства.
- Тема 20. Порівняльна характеристика господарства Єгипту й Алжиру.
- Тема 21. Комплексна характеристика господарства ПАР.

Розділ 4. Країни Америки.

- Тема 22. Регіональний огляд країн Америки.
- Тема 23. Комплексна характеристика господарства Канади.
- Тема 24. Галузева і територіальна структура господарства США.
- Тема 25. Комплексна характеристика господарства Куби.
- Тема 26. Комплексна характеристика господарства Бразилії.
- Тема 27. Комплексна характеристика господарства Аргентини.

Розділ 5. Країни Австралії та Океанії.

- Тема 28. Загальний огляд і субрегіональний поділ Австралії та Океанії.
- Тема 29. Австралійський Союз.
- Тема 30. Комплексна країнознавча характеристика Нової Зеландії.
- Тема 31. Групові характеристики країн Меланезії, Мікронезії, Полінезії.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових розділів і тем	Кількість годин						Кількість годин					
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		лекції	практичні	лабораторні	консультація	самост. роб.		лекції	практичні	лабораторні	консультація	самост. роб.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
РОЗДІЛ 1. Країни Європи												
Тема 1. Регіональний огляд країн Європи	7	2	-		2	3	7	2				5
Тема 2. Групова характеристика країн Західної Європи	5	-	2			3	5					5
Тема 3. Комплексна характеристика господарства ФРН	7	2	2			3	7		2			5
Тема 4. Комплексна характеристика господарства Франції	7	2	2			3	6		1			5
Тема 5. Комплексна характеристика господарства Великобританії	7	2	2			3	6		1			5
Тема 6. Комплексна характеристика господарства Італії	7	2	2			3	6					6
Тема 7. Групова характеристика країн Центральної і Південно-Східної Європи	5	-	2			3	7	2				5
Тема 8. Комплексна характеристика господарства Польщі	7	2	2			3	7		2			5
Тема 9. Комплексна характеристика господарства Румунії	7	2	-			3	5					5
Тема 10. Галузева і територіальна структура господарства країн Балтії	4	-	-			4	4					4
Тема 11. Галузева і територіальна структура господарства Росії	7	2	2			3	8	2			1	5
Разом за розділом 1	68	16	16		2	34	68	6	6		1	55
РОЗДІЛ 2. Країни Азії												
Тема 12. Регіональний огляд Азії	3	-	-			3	5				1	4
Тема 13. Комплексна характеристика господарства Японії	8	2	2			4	8	2	2			4
Тема 14. Галузева і територіальна структура господарства КНР	8	2	2			4	7	2				5
Тема 15. Комплексна характеристика господарства Індії	8	2	2			4	7		2			5

Тема 16. Комплексна характеристика господарства Ізраїлю	5	2	-			3	4					4
Тема 17. Комплексна характеристика господарства Туреччини	5	-	2			3	6		2			4
Разом за розділом 2	37	8	8		-	21	37	4	6		1	26
Разом за 6 семестр	105	24	24		2	55	105	10	12		2	81
РОЗДІЛ 3. Країни Африки												
Тема 18. Африка – як найбільш бідний регіон світу	14	2	2		2	8	14	2				12
Тема 19. Шляхи подолання колоніальної структури господарства	14	2	4			8	14		2		1	11
Тема 20. Порівняльна характеристика господарства Єгипту й Алжиру	14	4	2			8	14		2			12
Тема 21. Комплексна характеристика господарства ПАР	11	2	2			7	11	2				9
Разом за розділом 3	53	10	10		2	31	53	4	4		1	44
РОЗДІЛ 4. Країни Америки												
Тема 22. Регіональний огляд країн Америки	11	2	2			7	13				1	12
Тема 23. Комплексна характеристика господарства Канади	16	4	4			8	14	2				12
Тема 24. Галузева і територіальна структура господарства США	16	4	4			8	17	2	2			13
Тема 25. Комплексна характеристика господарства Куби	16	4	4			8	15		2			13
Тема 26. Комплексна характеристика господарства Бразилії	16	4	4			8	14		1			13
Тема 27. Комплексна характеристика господарства Аргентини	11	2	2			7	13		1			12
Разом за розділом 4	86	20	20		-	46	86	4	6		1	75
РОЗДІЛ 5. Країни Австралії та Океанії												
Тема 28. Загальний огляд і субрегіональний поділ Австралії та Океанії	11	2	2			7	15	2				13
Тема 29. Австралійський Союз	15	4	4			7	14		1			13
Тема 30. Комплексна країнознавча характеристика Нової Зеландії	13	4	2			7	13					13
Тема 31. Групова характеристика країн Меланезії, Мікронезії, Полінезії	17	4	6			7	14		1			13
Разом за розділом 5	56	14	14		-	28	56	2	2		-	52
Разом за 7 семестр	195	44	44		2	105	195	10	12		2	171
Усього годин	300	68	68		4	160	300	20	24		4	342

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Політична карта і регіональний поділ Європи	2	2
2.	Групова характеристика країн Західної Європи	2	
3.	Територіальна структура господарства ФРН	2	2
4.	Порівняльний аналіз територіальних структур господарства Франції і Великобританії	2	2
5.	Територіальна структура господарства Італії	2	
6.	Територіальна структура господарства Польщі	2	
7.	Територіальна структура господарства Румунії	2	
8.	Територіальна структура господарства Росії	2	2
9.	Територіальна структура господарства Японії	2	2
10.	Територіальна структура господарства КНР	2	2
11.	Територіальна структура господарства Індії	2	
12.	Територіальна структура господарства Туреччини	2	
	Всього у 6 семестрі	24	12
13.	Політична карта Африки	2	1
14.	Особливості територіальної і галузевої структури господарства африканських країн	2	
15.	Спеціалізація сільського господарства країн Африки	2	
16.	Економіко-географічний профіль Нігерії	2	1
17.	Порівняння галузевої і територіальної структури господарства Єгипту й Алжиру	2	1
18.	Територіальна структура господарства ПАР	2	1
19.	Політична карта Америки	2	
20.	Територіальна структура господарства Канади	2	
21.	Територіальна структура господарства США	2	2
22.	Економічні райони Північного Сходу США	2	
23.	Економічні райони Середнього Заходу США	2	
24.	Економічні райони Півдня США	2	
25.	Економічні райони Заходу США	2	
26.	Груповий огляд країн Латинської Америки	2	2
27.	Групова характеристика країн Центральної Америки	2	
28.	Територіальна структура господарства Куби	2	2
29.	Територіальна структура господарства Бразилії	2	
30.	Територіальна структура господарства Аргентини	2	
31.	Політична карта Австралії та Океанії	2	2
32.	Територіальна структура господарства Австралії	2	
33.	Суспільно-географічна характеристика Нової Зеландії	2	
34.	Групові характеристики країн Меланезії, Мікронезії і Полінезії	2	
	Всього у 7 семестрі	44	12
	<i>Разом</i>	68	24

Теми лабораторних занять

Виконання лабораторних робіт даною робочою програмою не передбачено.

7. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Бейдик О.О. Визначні родовища корисних копалин у таблиці Д.І. Менделєєва: світовий вимір // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Географія. 2019. № 1(74). С. 13-17. https://visnyk-geo.knu.ua/?page_id=6967&lang=uk
2. Кузик С., Котик Л., Ванда І. Регіональна економічна і соціальна географія світу (розвинені країни) : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 148 с. https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/03/Rehional_eko_sots_heohr_rozvyyneni_krainy_2019.pdf
3. Стафійчук В.І. Рейтинг пріоритетності держав світу відповідно до національних інтересів України // Економічна та соціальна географія. 2020. Вип. 84. С. 13-22. <http://bulletin-esgeograph.org.ua/e-version/volume-84/720-stafiichuk>
4. Сюткін С.І. Регіональна економічна і соціальна географія : робочий зошит для самостійної роботи студентів. Частина 1. Європа та Азія. Суми: ФОП Цьома С.П., 2017. 48 с. <http://repository.sspu.sumy.ua/handle/123456789/1012>
5. Сюткін С.І. Регіональна економічна і соціальна географія : робочий зошит для самостійної роботи студентів. Частина 2. Африка, Америка та Австралія з Океанією. Суми: ФОП Цьома С.П., 2018. 40 с. <http://repository.sspu.sumy.ua/handle/123456789/3767>

Додаткові:

1. Гнатюк М. Енергоефективність країн Європи на сучасному етапі // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Географія. 2018. № 2(71). С. 38-42. https://visnyk-geo.knu.ua/?page_id=5989&lang=uk
2. Масляк П.О. Політична географія ХХІ століття // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Географія. 2018. № 3(72). С. 10-13. https://visnyk-geo.knu.ua/?page_id=6136&lang=uk
3. Масляк П.О. Кількісна оцінка суспільно-географічного положення території // Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Географія. 2019. № 1(74). С. 5-8. https://visnyk-geo.knu.ua/?page_id=6934&lang=uk
4. Сюткін С.І. Політична географія : навчальний посібник. Суми: ВПП «Фабрика друку», 2017. 120 с. <http://repository.sspu.sumy.ua/handle/123456789/947>
5. Сюткін С.І. Курс лекцій з географії світового господарства. Суми : СумДПУ, 2020. 142 с. <http://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/8880>

Інформаційні ресурси

1. Institute for Economics and Peace [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economicsandpeace.org>
2. International Finance Corporation [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ifc.org>
3. International monetary Fund [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.imf.org>
4. North American Free Trade Agreement [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nafta-sec-alena.org>
5. Open Society Foundations [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.soros.org>
6. Organization of the Petroleum Exporting Countries [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://opec.org>
7. Paris Club [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.clubdeparis.org>
8. The Club of Rome [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.clubofrome.org>
9. United Nations [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org>
10. World Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.worldbank.org>

8. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

1. Мультимедійне обладнання (ноутбук, проектор).
2. Відеофільми до лекцій.
3. Презентації за темами курсу.